

De mooiste dingen zichtbaar maken

Erfgoed > Tekst: Denise Vrolijk > Beeld: Dudok Wonen

De liefde voor cultureel erfgoed zit diep bij wooncorporatie Dudok Wonen. Het bezit bevat veel bijzondere gebouwen en unieke stedenbouwkundige ensembles van belangrijke architecten en stedenbouwers. De corporatie selecteerde onlangs tien iconen, die symbool staan voor de cultuurhistorische betekenis voor de regio Hilversum, Bussum en Naarden. Wat zegt deze selectie over de prioriteiten van Dudok Wonen?

Woningcorporaties zijn van oudsher opgericht om het volk te huisvesten en vooral woonruimte te bieden aan mensen met een kleine beurs. Maar 'huisvesten' heeft anno 2011 een andere betekenis. Het geld is op, investeringen worden moeilijker, nieuwe woningen zeldzaam. Toch bestaat een groot deel van de woningvoorraad uit gebouwen, wooncomplexen en stedenbouwkundige ensembles die zijn ontstaan in de tijd dat volkshuisvesting hoogtij vierde. Arbeiderswoningen uit de eerste decennia van de twintigste eeuw (in de stijl van de Amsterdamse en Delftse school) en prefab-architectuur uit

de wederopbouwperiode die de woningnood na de Tweede Wereldoorlog moest oplossen. Met het zogenaamde Airey-bouwsysteem als sprekend voorbeeld. Wooncomplexen met een bijzondere cultuurhistorische betekenis, zou je zeggen. De praktijk is dat veel corporaties aankijken tegen kleine woningen, die ook bouwtechnisch niet meer van deze tijd zijn, verouderde scholen en andere 'vergeten' gebouwen.

Hoe ga je daar mee om? Welke belangen spelen een rol en waar kiest een corporatie uiteindelijk voor? Voor Leon Bobbe, directeur-bestuurder van

de Gooise wooncorporatie Dudok Wonen, staat beschermen van het meest kwetsbare centraal. 'De gebouwen die het meest dierbaar zijn voor de stad willen we beschermen. Daarbij gaat het dus niet alleen om de architectuurhistorische waardering, maar speelt ook de emotionele waarde voor de stad, de invloed die een gebouw heeft op de omgeving, een belangrijke rol. Juist die bouwwerken die een droom verbeelden, zijn van grote waarde voor de stad en voor ons als corporatie. Wij hebben een lange traditie wat betreft de aandacht voor behoud van cultureel erfgoed. Neem alleen al onze naam, die verwijst naar Willem Marinus Dudok, de man die van 1915 tot 1954 met zijn stedenbouwkundig plannen voor Hilversum en de vele voor- en naoorlogse woningcomplexen een belangrijk stempel op de stad heeft gedrukt. Elk complex laat de toenmalige ideeën over wonen en werken zien. Die verhalen willen we blijven vertellen.'

Daarom heeft Dudok Wonen uit haar bezit de tien meest bijzondere en waardevolle gebouwen geselecteerd. Samen met Architectuur Lokaal en architect Hans Ruijsenaars is een longlist van vijftig gebouwen en stedenbouwkundige ensembles geanalyseerd. Arbeiderswoningen, flatgebouwen, scholen, fabrieken en bijzondere groenstructuren – ze zijn allemaal gewogen. Uiteindelijk heeft de corporatie gekozen voor tien gebouwen die symbool staan voor een bepaalde periode, gebied of opgave in de stad. Belangrijk uitgangspunt daarbij was ook het vermogen zich aan te (kunnen) passen aan de eisen van de tijd. Bobbe: 'De tien iconen laten zien dat het heel goed mogelijk is om, met behoud van de cultuurhistorische waarden, de gebouwen van functie te laten veranderen. Neem bijvoorbeeld de voormalige politiepost achter het station van Hilversum, dat is van politiebureau veranderd in een woonhuis en nu komt er een fysiotherapiepraktijk in. De Nienke van Hichtumschool aan de Jan Blankenlaan in Hilversum was achtereenvolgens

De tien iconen van Dudok Wonen

Openbare Leeszaal, Hilversum (architect: W.M. Dudok, 1918)

Politiepost, Hilversum (architect: W.M. Dudok, 1919)

Vredekerk, Bussum (architect: C. Doornenberg, 1914)

Veenshof, Hilversum (architect: Nic. Andriessen, 1937)

school, kantoor en kinderdagverblijf. Ook de Vredekerk in Bussum, de Fabrikeurswoning aan de Hilversumse Groest, de Openbare Leeszaal van de eerste gemeentelijke woningbouw aan de Neuweg in Hilversum hebben in de loop der jaren verschillende functies gehad. De Hilversumse Melkfabriek wordt op dit moment verbouwd tot complex voor wonen, werken en leren. En een paar jaar geleden zijn de woningen aan de Duiven- en Spreeuwenstraat in Hilversum aangepast aan de eisen van deze tijd.'

Op dit moment probeert Dudok Wonen veel van het woningbezit te verkopen. Onder druk van regelgeving kunnen mensen met een inkomen boven € 33.614,- maar moeilijk aan een geschikte woning komen. Ze verdienen teveel voor een sociale huurwoning en te weinig om een koopwoning gefinancierd te krijgen. Met als gevolg dat veel middeninkomens uit de stad wegtrekken. Ook moeten corporaties sinds januari 2011 bij verhuizing negentig procent van hun woningen weer verhuren aan mensen met een inkomen onder die grens. Een manier om de middeninkomens in de stad te houden, is het aanbieden van voordelige koopwoningen via nieuwe koopconstructies. Bijvoorbeeld door wel het huis, maar niet de grond te verkopen.

Verkoop aan particulieren brengt echter ook zorgen met zich mee. Waar is Bobbe het meest bang voor? 'Dat kenmerkende detaillering in architectuur en stedenbouw, het kleurgebruik bij deuren en kozijnen die ervoor zorgen dat een aantal woningen een samenhangend complex vormt, de pleinen en plantsoenen die in veel woonbuurtjes zijn meentworpen met de architectuur, na verkoop zullen verdwijnen of verloederen. Daar zit 'm vaak de waarde van veel complexen. In het verleden hebben we al gezien dat juist die kenmerkende houten kozijnen met hun mooie roedeverdeling zijn vervangen door kunststof exemplaren, of dat

daklijsten en deuren in alle kleuren van de regenboog zijn geschilderd. Dat willen we bij de meest bijzondere iconen uit ons bezit voorkomen.'

Na periodes van stadsvernieuwing, stedelijke vernieuwing en grootschalige herstructurering waarin de cultuurhistorische waarden meer dan eens zijn ondergesneeuwd door sociale of economische motieven, komen de bijzondere architectonische en stedenbouwkundige elementen meer in beeld, zo lijkt het. Corporaties kiezen eerder voor behoud van het bestaande, en worden voorzichtiger met 'makkelijke ingrepen' (zoals bijvoorbeeld het plaatsen van kunststof kozijnen!) bij groot onderhoud. Identiteit en de betekenis van gebouwen voor de stad nemen de overhand.

Denkt Bobbe door het aanwijzen van enkele gebouwen als icoon ook het omliggende gebied te beschermen? 'Het is wel onze bedoeling om met het aanwijzen van de iconen de symboolwerking voor de omgeving aan te merken. Zo staat de Openbare Leeszaal symbool voor de waarde van de Bloemenbuurt en is de Melkfabriek exemplarisch voor de kanszone er omheen. Al met al is de lijst van tien iconen een mooi geheel, vindt Bobbe: 'Vijf iconen zijn gemeentelijk monument, de andere vijf zijn aangewezen als rijksmonument. Dat zegt genoeg, ook over het maatschappelijk perspectief.'

Maar als die iconen al een beschermde status hebben, en Dudok Wonen zegt te willen beschermen wat kwetsbaar is, waarom is er dan niet gekozen voor objecten en ensembles die juist niet worden beschermd door gemeentelijke of rijksregelingen? Bobbe: 'Met het benoemen van de iconen willen wij laten zien dat iedereen zich kan inzetten voor behoud van waardevolle dingen. Het aanwijzen door gemeente of Rijk alleen is niet genoeg. Het gaat ons erom de liefde voor de cultuurhistorie over te brengen aan onze bewoners.'

Dat is een mooi streven, maar opvallend is wel dat die liefde voor cultuurhistorie vooral in het

vooorlogse tijdvak lijkt te liggen. Hoe verklaart Bobbe dat? 'Het grootste deel van ons bezit is nu eenmaal in die periode gerealiseerd. Daarnaast is het volgens mij zo dat gebouwen uit de naoorlogse voorraad door veel mensen nog niet zo bijzonder gevonden worden. Dat heeft meer tijd nodig. Ik kan me heel goed voorstellen dat we over jaar of tien, vijftien iconen selecteren uit die periode. Symbolen zijn nu eenmaal tijdgebonden, dat is geen statisch iets. Misschien moeten we ieder jaar een icoon inwisselen, om die dynamiek te benadrukken. Het is natuurlijk heel interessant om te zien wat dat over tien, vijftien jaar oplevert.'

Laten we inderdaad hopen dat een naoorlogs woningbouwcomplex als het Kamrad (Kamerling Onnesweg Hilversum, 1964), waarbij architect Dudok de flatgebouwen haaks op de omliggende hei situeerde, er dan bij staat. Het is nog niet beschermd door Rijk of gemeente en is wel van grote waarde voor het gedachtegoed van Dudok. De manier waarop hij wilde dat mensen in de stad zouden wonen, in harmonie met de omgeving, hoogbouw alleen in het centrum en naar de randen toe steeds lagere complexen, waarbij zogenaamde groene vingers de stad inkomen, wordt door geen enkel ander complex zo treffend duidelijk gemaakt. En ook dat is een icoonstatus waardig!

Informatie

www.dudokwonen.nl

Denise Vrolijk is architectuurhistoricus. Zij is eindredacteur van het vaktijdschrift S+RO (Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening, www.s-ro.nl) en eigenaar van Stadsgeluiden, bureau voor tekst, advies en communicatie in het stedelijk leven: www.stadsgeluiden.net

Architectuur Lokaal en Hans Ruijsse naars adviseerden Dudok Wonen bij de Selectie.

Fabrikeurswoning, Hilversum (architect: J. Rietbergen, 1888)

Duivenstraat, Hilversum (architect: W.M. Dudok, 1927-1928)

Ons Gebouw, Hilversum (architect: Jan van Laren, 1932)

Spreeuwenstraat, Hilversum (architect: W.M. Dudok, 1927-1928)

Melkfabriek, Hilversum (architecten: Breebaart, Martens & Kramer, 1956)

Nienke van Hichtumschool, Hilversum (architect: W.M. Dudok, 1930)